

Hnízdění motáka lužního (*Circus pygargus*) na Novobydžovsku a Hořicku

Breeding of the Montagu's Harrier (Circus pygargus) in the Nový Bydžov and Hořice areas (Eastern Bohemia)

Lukáš Kadava⁽¹⁾, Jan Bartoníček⁽²⁾ & Simona Vosáhlová⁽³⁾

⁽¹⁾ Fučíkova 891, 504 01 Nový Bydžov; e-mail: louka.s@seznam.cz

⁽²⁾ Libonice 47, 508 01 Hořice; e-mail: erithac@email.cz

⁽³⁾ Zadražany 15, 503 51 Chlumeč nad Cidlinou; e-mail: simvos@seznam.cz

Úvod

Hnízdní areál motáka lužního (*Circus pygargus*) zahrnuje většinu Evropy, na východě zasahuje až do střední Sibíře, na jihu do severozápadní Afriky (ŠTASTNÝ *et al.* 2006). Početnost se ve většině evropských zemí zvyšuje, nebo je stabilní a evropská populace je hodnocena jako zabezpečená (BIRDLIFE INTERNATIONAL 2010). V České republice patří moták lužní mezi řídké hnízdící druhy, jejichž populace má vzestupný trend (ŠTASTNÝ *et al.* 2006, URBÁNEK & POLÁK 2006, KUNSTMÜLLER *et al.* 2007). V letech 1991–2003 byl zaznamenán nárůst populace o téměř 300 % a v letech 2001–2003 byla početnost odhadnuta na 80–120 párů (ŠTASTNÝ *et al.* 2006). V Červeném seznamu je moták lužní zařazen mezi druhy ohrožené (ŠTASTNÝ & BEJČEK 2003). Na Novobydžovsku (západní část bývalého okresu Hradec Králové) a Hořicku (bývalý okres Jičín) se doposud tento druh vyskytuje velmi zřídka na tahu a hnízdění zde doposud nebylo prokázáno (ČEJCHAN & LOHNISKÝ 1960, JANALÍK 1961, KADAVA 2007a, b). Cílem tohoto příspěvku je doplnění znalostí o hnízdění motáka lužního v oblasti Novobydžovska a Hořicka.

Novobydžovsko

Všechna pozorování motáků lužních v hnízdní době pocházejí ze zemědělské krajiny v blízkém okolí Třesického rybníka (jihovýchodní část Novobydžovska, kvadrát 5859, koordináty 50°12'N 15°33'E, nadmořská výška 230 m) mezi obcemi Bydžovská Lhotka, Babice a Kosičky. První výskyt v hnízdní době zjistil A. Holub (*in litt.*), který pozoroval jednoho samce a jednu samici 28. dubna 2004 nad řepkovým polem u Kosiček. Dne 11. července 2004 pozoroval HOLUB (2005) jeden pár a jednu varující samici nad žitným polem mezi Kosičkami a Bydžovskou Lhotkou. Dne 1. srpna viděl A. Holub (*in litt.*) na této lokalitě jednoho juvenilního ptáka. Je možné, že se jednalo o vyvedené mládě z hnízdiště v této oblasti. Hnízdění minimálně jednoho páru je pravděpodobné (ŠTASTNÝ *et al.* 2006).

Další pozorování motáka lužního pocházejí přímo z Třesického rybníka, kde byla 14. května 2005 pozorována jedna samice lovící nad loukou, 7. května 2006 opět jedna samice při přeletu rybníka a 24. dubna 2007 jeden samec lovící nad loukou u rybníka. Všechna tato pozorování z let 2005–2007 se zřejmě týkají pouze protahujících ptáků, neboť veškeré kontroly na potenciálně vhodných lokalitách k hnízdění v okolí rybníka a v hnízdní době byly negativní. V roce 2008 nebyli motáci lužní pozorováni v oblasti ani na tahu.

V roce 2009 byl pozorován jeden samec a jedna samice lovící nad poli poprvé 1. května. Oba ptáci byli pozorováni nezávisle na sobě na různých částech lokality. Dne 27. května pozorován jeden samec nad loukou u rybníka a 1. června opět jeden samec letící od rybníka severovýchodním směrem. Téhož dne byly kontrolovány potenciálně vhodné lokality v tomto směru a nad ječným polem asi 1,5 km od Třesického rybníka u obce Babice (50°12'N 15°35'E, nadmořská výška 238 m) byly pozorovány dvě samice a jeden samec. Chování ptáků s náznaky toku a četnými hlasovými projevy nasvědčovalo hnízdění na této lokalitě. Dne 3. června byl pozorován jeden pár a bylo nalezeno hnízdo se dvěma vejci. Hnízdo bylo umístěno v porostu ječmene, asi sto metrů od místní komunikace mezi Babicemi a Barchovem. Hnízdo jsme označili slabým proutkem ve vzdálenosti asi 15 m od hnízda. Dne 9. června bylo hnízdo bohužel nalezeno predované. Dospělí ptáci se ale na lokalitě dál zdržovali a jejich chování nasvědčovalo náhradnímu hnízdění. Náhradní hnízdo se čtyřmi mláďaty bylo nalezeno 3. července (viz foto v příloze), kdy už začala sklizeň. Po dohodě s místními zemědělci nebyl porost v okolí hnízda (20 × 20 m) posekán. Téhož dne byla samice odchycena a okroužkována (J. Bartoníček). Dne 14. července byla okroužkována čtyři mláďata a 26. července byla pozorována na poli poblíž hnízda všechna čtyři již plně vzletná mláďata.

Jedná se o první prokázané hnízdění motáka lužního v západní části Královhradecka. Ze širšího okolí je nám známo pouze prokázané hnízdění jednoho páru u Sopřečského rybníka v roce 1964 (STANCL 1968) a hnízdění tří párů v roce 2005 u Žehuňského rybníka (URBÁNEK & POLÁK 2006). V okolí Žehuňského rybníka se motáci lužní objevují v posledních letech pravidelně (JELÍNEK 2007, M. Jelínek *in litt.*). V roce 2009 je možné dle pozorování dospělých ptáků v hnízdní době usuzovat na hnízdění jednoho páru v okolí Chlumce nad Cidlinou mezi obcemi Lučice a Žiželice (M. Jelínek *in verb.*). Možnému hnízdění v širším okolí Třesického rybníka může nasvědčovat pozorování jednoho tokajícího páru 2. května 2006 nad pšeničným polem u obce Dolní Přím (KADAVA 2007a). Další kontroly lokality byly ale negativní. Jeden tokající pár motáků lužních byl pozorován také 6. května 2003 u Bohdanečského rybníka (HOLUB 2003).

Hořicko

Motáci lužní byli nejčastěji pozorováni v zemědělské krajině mezi obcemi Lískovice a Šaplava jihozápadně od Hořic (kvadrát 5659; 50°20'N 15°33'E, nadmořská výška 264 m). Motáci lužní zde byli poprvé pozorováni v hnízdní době v roce 2007 (BARTONÍČEK 2008, ŠOLTYS 2008). V následujícím roce 2008 hnízdily dva páry. Dne 9. května byla pozorována samice, jak usedá do porostu vojtěšky přibližně 30 metrů od okraje vojtěškového pole, kde poté setrvala. Hnízdo bylo později těsně před posekáním porostu dohledáno V. Peterou, který vejce odebral a umístil v záchranné stanici v Jaroměři k inkubaci. Tři vylíhlá mláďata (čtvrté vejce bylo neoplozené) byla po jednom přidána do třech hnízd motáků lužních v okolí Jaroměře (mimo námi sledovanou oblast) a svými adoptivními rodiči byla zdárně vyvedena (D. Číp *in litt.*). Hnízdo druhého páru bylo nalezeno 2. června v porostu pšenice, 50 metrů od okraje pole na severním svahu mírného kopce. V den nálezu bylo v hnízdě jedno vejce. Dne 25. června byla v hnízdě čtyři vejce (obr. 1). Tři mláďata byla kroužkována 17. července. Osud hnízda není znám, při žních 22. července však mláďata na hnízdě nalezena nebyla. Je tak možné, že uhynula při sečení.

V roce 2009 nebyla lokalitě věnována dostatečná pozornost a k dispozici jsou pouze dvě pozorování z blízkého okolí. Dne 2. května byl pozorován samec motáka lužního při lovu přibližně 2 km od lokality. Na stejném místě byl 26. května pozorován celý pár při přeletu východním směrem. Dne 3. července byl pozorován jeden dospělý samec u obce Tereziny Dary (M. Dusík *in litt*), tedy přibližně 1 km od ložské hnízdní lokality.

Na Hořicku je zemědělská krajina v okolí Lískovic zatím jediná známá lokalita s prokázaným hnízděním motáků lužních. Dvě pozorování z roku 2008 a tři z roku 2009 ze začátku července pochází z oblastí jihovýchodně od Hořic, konkrétně v okolí obcí Třebnouševs a Dohalice (M. Dusík *in litt*). I zde by mohli motáci lužní hnízdit. Dále můžeme předpokládat šíření z východního směru z oblastí kolem Jaroměře, kde motáci lužní pravidelně hnízdí (D. Číp *in verb*).

Poděkování

Autoři děkují za příkladnou ochotu a spolupráci při ochraně hnízda motáka lužního v roce 2009 Petru Semerádovi z firmy Agropodnik Humburky a.s. Za kritické poznámky k rukopisu patří naše poděkování anonymním recenzentům.

Souhrn

Příspěvek popisuje hnízdění motáka lužního (*Circus pygargus*) v západní části bývalého okresu Hradec Králové. V roce 2008 bylo prokázano hnízdění dvou párů u Lískovic na Hořicku, kde byla vyvedena tři mláďata, další čtyři vejce z druhého hnízda byla z důvodu přímého ohrožení zemědělskými pracemi odebrána – tři mláďata byla vylíhnutá v záchranné stanici a úspěšně odchována cizími páry. V roce 2009 bylo prokázano hnízdění jednoho páru u obce Babice na Novobydžovsku, kde byla vyvedena čtyři mláďata. Jedná se o první dvě prokázaná hnízdění v této části Královehradeckého kraje.

Summary

In this paper we describe the occurrence and breeding of Montagu's Harrier (Circus pygargus) in the western part of Hradec Králové district (Nový Bydžov and Hořice areas). Two breeding pairs near Lískovice in Hořice area were proven in 2008. Three young probably fledged successfully. Three eggs of the second pair were removed from the nest because of the ongoing harvest and they were hatched artificially at the Centre for Handicapped Animals – Jaro Jaroměř, then adopted by Harrier pairs in the Jaroměř area where they were successfully fledged. In 2009, the breeding of one pair near Babice in Nový Bydžov area was proven. Four young were successfully fledged. These are the first proven breedings to have taken place in the western part of the district of Hradec Králové.

Literatura

- BARTONÍČEK J. 2008: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Vrána J. & Žďárek P. (eds): Ornitologická pozorování 2007. *Panurus* 17: 119–144.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2010: Species factsheet: *Circus pygargus*.
Dostupné na: <http://www.birdlife.org>.
- ČEJCHAN A. & LOHNISKÝ K. 1960: Ornitologické poznámky z Třesického rybníka. *Acta musei Reginaehradecensis* 2: 253–255.
- HOLUB A. 2003: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Vrána J. & Bělka T. (eds): Ornitologická pozorování. *Panurus* 13: 211–222.
- HOLUB A. 2005: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Jelínek M.: Faunistická pozorování v České republice v roce 2004. *Zprávy ČSO* 60: 23–44.

- JANALÍK F. 1961: Avifauna Třesického rybníka. *Acta Musei Reginaehradecensis* 3: 171–206.
- JELÍNEK M. 2007: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Vrána J. & Bělka T. (eds): Ornitologická pozorování. *Panurus* 16: 133–160.
- KADAVA L. 2007a: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Vrána J. & Bělka T. (eds) 2007: Ornitologická pozorování. *Panurus* 16: 133–160.
- KADAVA L. 2007b: Vývoj avifauny Třesického rybníka 1960–2006. *Panurus* 16: 37–54.
- KUNSTMÜLLER I., SKŘÍČEK T. & HOBZA P. 2007: Populační dynamika a hnízdní úspěšnost motáka lužního (*Circus pygargus*) v kraji Vysočina. *Crex* 27: 138–149.
- ŠOLTYS V. 2008: Moták lužní (*Circus pygargus*). In: Vrána J. & Žďárek P. (eds): Ornitologická pozorování 2007. *Panurus* 17: 119–144.
- ŠTANCL L. 1968: Ptactvo rybníka Sopřeč. *Acta Musei Reginaehradecensis* 9: 157–193.
- ŠTASTNÝ K. & BEJČEK V. 2003: Červený seznam ptáků v České republice. In: Plesník J., Hanzal J. & Brejšková L. (eds): Červený seznam obratlovců České republiky. *Příroda* 22: 95–110.
- ŠTASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K. 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice. *Aventinum, Praha*.
- URBÁNEK L. & POLÁK M. 2006: Hnízdění motáka lužního (*Circus pygargus*) v okolí NPR Žehuňský rybník v roce 2005. *Panurus* 15: 91–93.

ISSN 1211-6424

ISBN 978-80-87151-12-9

+ foto v barevné příloze

Obr. 1: Hnízdo motáka lužního (*Circus pygargus*) u Lískovic 25. června 2008. Foto: J. Bartoniček.

Fig. 1: The nest of a Montagu's Harrier (*Circus pygargus*) near the village of Lískovice on 25 June, 2008. Photo by J. Bartoniček.